

Aleksandra Rys
Uniwersytet Śląski, Katowice
aleksandra.rys@us.edu.pl

JAK FRAZEOLOGIZMY FUNKCJONUJĄ W RÓŻNYCH WARIANTACH I KONTEKSTACH? FUNKcjONALNA ANALIZA MATERIAŁU HISTORYCZNOJĘZYKOWEGO NA PODSTAWIE JEDNOSTKI *JAK BOGA KOCHAM*

Słowa kluczowe: frazeologizm, frazematyka, socjopragmatyka, pragmatyka historyczna, korpus językowy

Keywords: phraseological unit, phrasematics, sociopragmatics, historical pragmatics, language corpus

Wstęp

Dyskusja poświęcona wyzwaniom i możliwościom prowadzenia badań językoznawczych (czy szerzej: humanistycznych) po zwrocie cyfrowym w nauce (por. Radomski, Bomba 2013; Jensen 2014; Pastuch et al. 2018; Duda et al. 2020; Gruszczyński 2020; Costa et al. 2021) skłania do refleksji nad możliwym sposobem wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych w pracy z dawnym materiałem frazeologicznym, będącym obszarem niszowym w studiach historycznojęzykowych¹. Bezpośrednią inspiracją do powstania niniejszego artykułu stała się analiza definicji frazeologizmów w wybranych słownikach ogólnych i specjalistycznych polszczyzny (SJPD, PSWP, WSJP PAN, ISJP, USJP, SW, SWiL, SL, SF), która uwidoczniła lukę

---

¹ Najwięcej na ten temat napisała Agnieszka Piela (zob. zwłaszcza Piela 2009, 2013, 2016, 2018a, 2018b), ale potrzebę pogłębionych badań sygnalizują także Lidia Przymuszała (2018), Iwona Kosek i Katarzyna Zawilska (2012).

w postaci braku informacji o kontekstach użycia danej jednostki, choć te wydawałyby się kluczowe w związku z leksykalizacją znaczeń określonych połączeń wyrazowych. Przyczyn tego stanu można poszukiwać w strukturalistycznych korzeniach polskiej frazeologii, pogłębiających problem marginalizacji studiów nad frazeologią w wydaniu diachronicznym. Opracowanie niniejsze jest przyczynkiem do stworzenia funkcjonalnego opisu trwałych połączeń wyrazowych na podstawie analizy konstrukcji *jak Boga kocham* i jej wybranych wariantów.

W pierwszej części artykułu scharakteryzowano materiał językowy oraz zastosowaną metodę badawczą. Zasadnicza część pracy obejmuje analizę frazeologizmów z perspektywy nadawczo-odbiorczej w wybranych funkcjach (deklaratywnej, ekspresywnej, fatycznej, impresywnej); zwrócono również uwagę na użycie jednostek w celu segmentacji – porządkowania – toku wypowiedzi. Podsumowanie i wnioski płynące z próby badawczej zawarto w *Konkluzjach*.

1. Materiał i metoda badawcza

Z perspektywy formalnej jednostka *jak Boga kocham* i jej modyfikacje mogą być przedmiotem badań paremiologii i frazeologii. Każda z nich proponuje odmienne rozumienie konstrukcji wielowrazowych, co powoduje, że granice obu dyscyplin pozostają dyskusyjne². W związku z powyższym w tekście analizowane jednostki rozumiane są jako odtwarzalne wypowiedzi o względnie stabilnym składzie leksykalno-gramatycznym, utrwalone w łatwej do zapamiętania formie – frazemy (por. Chlebda 1993: 328). W dalszej części terminy takie jak formuła³, frazem, konstrukcja, jednostka, połączenie wyrazowe czy frazeologizm używane są wymiennie.

Wyjaśnienia wymaga również pojęcie wariantowości. Trudne jest bowiem ustalenie podstawowego wariantu frazeologizmu i jego postaci alternatywnych (Piela 2003: 99; Nowakowska 2011: 30), a brak jednoznacznych kryteriów delimitacyjnych powoduje konieczność korzystania z intuicji badawczej (Kosek 2011: 15), zwłaszcza

2 O trudnościach związanych z próbą przypisania utrwalonych w języku połączeń wyrazowych do którejś z dyscyplin wspomina m.in. Anna Tyrpa (2019). Jak twierdzi badaczka, „w praktyce dogodniejsze jest przyjęcie koncepcji W. Chlebdy, który frazeologizmy i przysłowia obejmuje jednym terminem frazem” (ibid.: 247).

3 Por. Jespersenowskie rozumienie formuły – utrwalonej w języku integralnej i zleksykalizowanej konstrukcji językowej (Jespersen 1924: 18–24). Albert B. Lord wspomina o procesie nieświadomego przyswajania formuł podczas przysłuchiwania się sposobowi ich użycia przez innych użytkowników (Lord 2003: 205) – ujęcie to bliskie jest koncepcji Wojciecha Chlebdy, który zwraca uwagę na bliskość znaczeniową pojęć *frazem* i *formuła* (Chlebda 1993: 328). Podobną perspektywę przyjmują współcześni badacze utrwalonych w języku połączeń wyrazowych, m.in. A. Tyrpa (Krawczyk-Tyrpa 1997; Tyrpa, Rak 2015; Tyrpa 2022), Kazimierz Sikora (2004, 2011) i Dorota Rembiszewska (Rembiszewska, Sikora 2016), Maciej Rak (2016, 2021), Jolanta Mędelka i Marek Marszałek (2020), Włodzimierz Wysoczański (2015).

w badaniach historycznojęzykowych. Kanoniczna (podstawowa) postać frazemu jest zatem rozumiana jako wariant o najwyższej frekwencji, zaś pozostałe konstrukcje (warianty poboczne) – jednostki „mające to samo znaczenie, konstrukcję i dystrybucję syntaktyczną oraz charakteryzujące się częściowym podobieństwem leksykalnym w planie wyrażania” (ibid.: 11; zob. także Piela 2006: 48).

Podstawę materiałową analizy stanowią wypowiedzi dialogiczne zgromadzone w *Korpusie dawnych polskich tekstów dramatycznych (1772–1939)*⁴, w których występuje formuła *jak Boga kocham* lub jedna z jej modyfikacji. Wybór ten motywowany był wielowariantowością konstrukcji (13 wariantów⁵), bogatą reprezentacją tekstową (łącznie 71 poświadczeń) oraz faktem, że w odczuciu współczesnych użytkowników polszczyzny jest ona jednostką zleksykalizowaną. Przedmiotem badań uczyniono cztery najczęściej pojawiające się w dialogach połączenia, poświadczone w korpusie co najmniej pięć razy: *jak Boga kocham* (23), *jak cię kocham* (11), *jak Boga kocham* (8), *jak babcię kocham* (5). Za formę bazową uznano wariant *jak Boga kocham*, co znajduje swoje uzasadnienie w częstotliwości jego występowania oraz poświadczeniach słownikowych. W dalszej części tekstu przykładowe użycia frazemu w różnych wariantach przytoczono w postaci pojedynczych wypowiedzi lub, jeśli było to konieczne, fragmentów dialogów. Wszystkie cytaty podano w pisowni oryginalnej.

Głównym założeniem artykułu jest ukazanie przykładowych kontekstów użycia frazemów w dialogach naśladujących polszczyznę mówioną doby nowopolskiej. Działania te są wspierane przez elementy analizy socjopragmatycznej. Podejście to zakłada badanie materiału z perspektywy pragmatycznej (sytuacyjnej) z uwzględnieniem wybranych wskaźników socjologicznych uczestników dialogu. Nie jest ono rozpowszechnione w polskiej lingwistyce, zwłaszcza historycznej – pionierskim i jedynym dotychczas opracowaniem jest artykuł *Przerywnik leksykalny w historycznojęzykowych badaniach socjopragmatycznych (na materiale Korpusu dawnych polskich tekstów dramatycznych (1772–1939))* (Pastuch et al. (w druku)).

Proponowane ujęcie nie wykorzystuje w pełni potencjału oferowanego przez metodę socjopragmatyczną, pozwalającą uwzględnić ogół czynników takich jak płeć,

4 Korpus jest tworzony w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy wsparciu konsorcjum CLARIN-PL (Mitrenga et al. 2021). Jego podstawą materiałową jest 50 oryginalnie polskich, niewierszowanych dramatów o charakterze popularnym i powszechnym. Wybór dzieł nie był przypadkowy – dialogiczność utworów pozwala traktować je, zgodnie z założeniami wypracowanymi przez językoznawstwo brytyjskie, jako tzw. dialogi konstruowane (Culpeper, Kytö 1997) – *speech-related text types* (Mitrenga et al. 2021: 169). Materiał został wyekscerpowany w grudniu 2022 r. z testowej wersji korpusu opracowanej przy użyciu narzędzia Inforex (Marciniak et al. 2012).

5 Poza modyfikacjami formuły wymienionymi w dalszej części tekstu w korpusie zaobserwowano następujące warianty: *jak mamę kocham*, *jak Pana Boga kocham*, *jak mnie kochasz*, *jak Boga mego kocham*, *jak Boga mojego kocham*, *jak honor kocham*, *jak uczciwość kocham*, *jak dziadunia kocham*, *jak tatuśnię kocham*, *jak was kocham*.

wiek, status społeczny i wykształcenie postaci⁶. Przedstawiony niżej opis jest skoncentrowany wokół zależności między płcią nadawcy a kontekstem sytuacyjnym wypowiedzi, w jakie wplatane są wymienione wyżej połączenia. Dalsza analiza będzie zatem próbą odpowiedzi na następujące pytania:

- Jaki kontekst pragmatyczny towarzyszy dialogom, w których pojawiają się omawiane konstrukcje?
- Czy wybór wariantu jest skorelowany z kontekstem sytuacyjnym i płcią odbiorcy?
- Których wariantów frazeologizmu najczęściej używają przedstawiciele każdej płci?
- Jaka jest zależność między składem leksykalnym konstrukcji a płcią nadawcy?⁷

2. Konteksty użycia jednostki *jak Boga kocham* i jej modyfikacji – obserwacje socjopragmatyczne

W trakcie przeglądu danych korpusowych zaobserwowano tendencję do używania frazeologizmu przede wszystkim w funkcji ekspresywnej, fatycznej, impresywnej oraz deklaratywnej. Analizowane konteksty pokazują ponadto, że konstrukcja ta wykorzystywana jest w celu podkreślenia autentyczności wypowiedzi nadawcy lub jej segmentacji. Sposób funkcjonowania frazemu w zgromadzonym materiale korpusowym przybliżono poniżej, rozpoczynając od analizy poświadczeń leksykograficznych.

2.1. Na podstawie sond słownikowych ustalono, że połączenie *jak Boga kocham* jest postrzegane jako rodzaj wykrzyknienia wzmacniającego treść (SJPD, PSWP) i wiarygodność komunikatu (WSJP PAN, USJP, ISJP). Znaczeniowo odpowiada partykułom *doprawdy* i *dalibóg* (SW), a jego pierwotna funkcja najprawdopodobniej była skoncentrowana wokół aktów przysięgania lub zaklinania (SWil, SL, USJP, SF). Poza ISJP żadne ze źródeł nie przybliża kontekstu, w jakim połączenie może zostać wykorzystane – różnica ta wynika z odmiennych założeń metodologicznych słownika.

Zgodnie z sugestią autorów haseł podstawowym kontekstem, w jakim mogłyby występować frazeologizm, powinny być obietnice i deklaracje, dodatkowo wzmacniające autentyczność nadawcy. Dane korpusowe pokazują, że w takich okoliczno-

6 Zgodnie z ideą tzw. dialogów konstruowanych (por. Culpeper, Kytö 1997), przyjętą przez Autorki korpusu, język analizowanych dialogów naśladuje rzeczywistość, nie zaś – kreuje ją. W związku z tym uznano, że wypowiedzi postaci dramatów – reprezentantów poszczególnych grup społecznych – mogą odwzorowywać rzeczywistość polszczyznę okresu 1772–1939. Podejście to motywowane jest zwłaszcza ograniczeniami materiałowymi (m.in. brakiem zapisów polszczyzny potocznej) oraz prowadzeniem analogicznych badań na korpusach obcojęzycznych (np. Anglemark 2018).

7 Pole badań poświęcone lingwistyce płci jest niezwykle szerokie (por. m.in. Tannen 1994, 1996; Karwatowska, Szypra-Kozłowska 2010; Pycia 2011; Rejter 2013). Autorka świadomie je pomija, koncentrując się wyłącznie na analizie korelacji zmiennych wskazanych w pytaniach badawczych.

ciach występuje on niemal równie często w wypowiedziach mężczyzn (5) i kobiet (6), przy czym nie w tych samych wariantach. Przedstawiciele pierwszej grupy używają jednostki w wersji bazowej: *Zmartwiłaś się, że wyrzuciłem za drzwi Maniewiczową? Ale jak Boga kocham inaczej postąpić nie mogłem* (Bartnicki–Żabusia, ZapŻab, a. 3, s. 6)⁸, *Jak Boga kocham, nie żartuję!* (Kajcio–Julia, DobKaj, s. 5), czym nawiązują do pierwotnej funkcji formuły. Mężczyźni wplatają je do swoich wypowiedzi także wtedy, gdy chcą zwrócić uwagę odbiorcy na daną informację, np. speszenie kobiety: *Zaczerwieniła się, jak Boga kocham!* (Łoński–Kręcki, PerzAsz, a. 1, s. 5), *Ale słuchaj. Ktoś mówi [...] byłem pewny, że to znowu ty przez sen mówisz [...] Stefa śpi [...] i powiadam ci, panie, do piersi przyciska jakąś książkę i mruczy i śmieje się, jak Boga kocham!...* (Borkowski–Borkowska, KisiKar, s. 1.8), czy usprawiedliwić swoje postępowanie: *Ja, Bóg widzi, nie wiedziałem... Sam jestem zgorszony... jak Boga kocham. Ale proszę pana dobrodzieja!...* (Gwazdalski–Alfred, NarzPoz, a. 3, s. 16). W jednym z dialogów frazeologizm w wariantcie kanonicznym obok pełnienia funkcji wzmacniającej wypowiedź jest również elementem fatycznym:

WALENTY. [...] Wiesz Panie Leonie, byłem u hrabiego.

LEON. (niekontent) Tak?

WALENTY. *Jak Boga kocham*, co to za miły człowiek – prosił mnie siedzieć, ścisnął za rękę – (z dumą) mówiliśmy długo o różnych rzeczach. – Takiego pana to ja rozumiem (Walenty–Leon, BalPol, a. 1, s. 5).

Połączenie obu perspektyw sprawia, że w ogólnym odbiorze sceny cały komunikat zyskuje wydźwięk ekspresywny. Walenty (zamożny mieszczanin) spotkanie z hrabią postrzega bowiem jako wielką nobilitację, czego nie podziela Leon (por. BalPol).

W wypowiedziach kobiet frazem jest używany w funkcji deklaracji wyłącznie w wariantach alternatywnych, tj. *jak cię kocham* oraz *jak Bożię kocham*. Pierwsza modyfikacja pojawia się raz, przyjmując postać wykrzyknienia:

BARTNICKI. [...] Powiedz mi, chodziłaś? Lepiej się przyznaj.

ŻABUSIA. Nie, Raku, nie chodziłam!

BARTNICKI. Jak mnie kochasz?

ŻABUSIA. *Jak cię kocham!* (Żabusia–Bartnicki, ZapŻab, a. 3, s. 2).

Być może występujący tu wariant formuły nie jest świadomym wyborem kobiety, a jedynie przejawem gry językowej, którą prowadzi z mężem (Bartnickim). Jednocześnie warto zauważyć, że analizowana jednostka jest osadzona w kontekście

8 Sposób podawania lokalizacji dialogu: interlokutorzy, skrót dramatu (rozwińnięcia znajdujących się w końcowej części artykułu), numer aktu, numer sceny; zapis aktów, scen i mniejszych części odpowiada systemowi stosowanemu w korpusie. Wyróżnienia w cytatach – A.R.

emocjonalnym, co może wynikać z usposobienia nadawcy – Żabusia – i tym samym tłumaczyć, dlaczego użyto jej w formie wykrzyknienia⁹.

Znacznie częstszą modyfikacją konstrukcji w deklaracjach kobiet jest połączenie z komponentem *Bozia*, służące przede wszystkim zwiększeniu własnej autentyczności wobec odbiorcy, bez względu na jego płeć: *Kiedy proszę pana – tamten pan to się chce gwałtem ze mną żenić... Jak Bożię kocham!* (Józia–Strełkof, ZapTam, a. 1, s. 9), *Co znowu? Jak Bożię kocham – nie* (Hesia–Zbyszko, ZapMor, a. 2, s. 4) oraz:

PAWŁOWA. Bo jeszcze pani powtórzy komu, abo co.

EULALJA. Nikomu, *jak Bożię kocham!* (Eulalja–Pawłowa, BliMar, s. 11)

JULJASIEWICZOWA. Najprzód – skąd to wiesz?

MELA. Ja... podpatrzyłam. Niechcący! *Jak Bożię kocham*. Ja zaraz potem oczy zamknęłam. (Mela–Juljasiewiczowa, ZapMor, a. 2, s. 10)

JÓZIA. [...] To pani list dała?

MATAŁKOWSKA. Ja? cóż znowu! *jak Bożię kocham*.

KORNIŁOF. Nie trzeba się gniewać za to, panno Józiu... (Matałkowska–Józia–Korniłof, ZapTam, a. 3, s. 6).

Przytoczone fragmenty pozwalają zauważyć, że kobiety uciekają się do modyfikacji zastępujących rzeczownik *Bóg* jego formą spieszczoną *Bozia* lub zaimkiem osobowym *cię*, co może wynikać z tabuizacji języka związanej z unikaniem wymawiania Bożego imienia (por. Sokolova, Strama 2015: 87)¹⁰.

2.2. Kolejnym kontekstem, na jaki mogłyby wskazywać słownikowe definicje, jest szeroko rozumiane podłoże ekspresyjne. Okazuje się, że choć okoliczność ta najczęściej towarzyszy dialogom, w których uczestniczą kobiety, to nadawcami komunikatów są przede wszystkim mężczyźni (5). Najczęściej używają oni formuły w formie kanonicznej. Wśród przykładowych poświadczeń można wymienić sytuacje takie jak: naigrywanie się ojca z nagłego i, jak sądzi bohater, szybko przemijającego zaangażowania małoletniego syna w politykę rewolucyjną: *To jest głowa, co?! Ja go stanowczo oddam do akademii orientalnej. Jak Boga kocham, łaskawco, ja, nawet ja, nie wykalkuluję polityki tak, jak on...* (Borkowski–Borkowska, KisiKar, s. 1.8), radość nieświadomego męża, który dał się wciągnąć w intrygę żony: *Bartnicki (dusząc się ze śmiechu): Jak Boga kocham!... a to biedny Maniewicz!* (Bartnicki–Żabusia, ZapŻab, a. 2, s. 8), czy uciecha na, skądinąd nieprawdziwą, wieść, że zdrada małżonki była żartem: *A to baby!... a to*

9 Znajomość utworu *Żabusia* pozwala zauważyć, że tytułowa postać jest bardzo emocjonalna i przesadnie ekspozuje swój stan wewnętrzny, na co wskazuje m.in. wypowiedź innej bohaterki: *We wszystkim egzaltacya!* (Maniewiczowa–Żabusia, ZapŻab, a. 2, s. 2).

10 Problematykę językowego tabu we frazeologii podejmują m.in. A. Krawczyk-Tyrpa (1996), Anna Krzyżanowska (1996), Anna Gondek i Joanna Szczęk (2009).

mnie wzięły na fis!... a to komedyantki!... niechże was kaczkę zdepczą... [...] jak Boga kocham!... (Bartnicki–Marya, ZapŻab, a. 3, s. 9). Dane korpusowe poświadczają ponadto, że bazowa postać frazemu jest używana, gdy nadawca czuje się zmieszany, a zarazem dąży do podtrzymania kontaktu ze swoimi rozmówcami:

KSAWERA. (zażenowana podaje mu swój talerz). Proszę pana...

KAJCIO. *Jak Boga kocham*, tak nie mo... mo...

HIPOLIT. Aha, chce, żebyś sama własną rączką mu podała, zróbże to zrób serduszek!
(Kajcio–Ksawera–Hipolit, DobKaj, s. 9)

HIPOLIT. Co tam ceregiele, ot dajcie sobie buzi i basta (przyciąga Kajcia). A chodźże tu chodź! Żartować umie, a pocałować wstydzi się.

KAJCIO. *Jak Boga kocham tak...*

KSAWERA. Co papa wyrabia (Kajcio–Hipolit–Ksawera, DobKaj, s. 13).

To jedyne przykłady ekspresywnego użycia połączenia w rozmowach, w których mężczyzna zwraca się jednocześnie do kobiety i innego mężczyzny.

Omawiane okoliczności funkcjonowania wariantu kanonicznego poświadczą również rozmowa między rozbawionymi bohaterkami dramatu *Cyrce Mańkowska: Jak Boga kocham ja trzasnę... Agaj jak dziś nie przestaniesz, to ja kolek dostanę* (Mańkowska–Scholzówna–Sançouci, NeuCyr, s. 1.2). Tytułowa bohaterka deklaruje, że jeśli ubierające ją panny nie przestaną żartować, z pewnością *trzasnie* 'pęknie ze śmiechu' (SWil). Jest to zatem przykład przenikania się kontekstów pragmatycznych frazemu w codziennych dialogach – przytoczona sytuacja pokazuje, że spełnia on jednocześnie funkcję ekspresywną i deklaratywną.

Zbyt mała reprezentatywność dialogów typu „mężczyzna – kobieta, mężczyzna” oraz „kobieta–kobieta” każe wstrzymać się przed formułowaniem wniosków. Pomocne w rozwianiu wątpliwości mogą okazać się przyszłe badania bazujące na szerszym materiale tekstowym.

Zaobserwowano także, że korpusowe dialogi poświadczają wykorzystanie połączenia w funkcji ekspresywnej również w wariantcie *jak Bożię kocham*:

ŻABUSIA. [...] Żeby mi kto zabrał Nabuchodonozora, tobym chyba umarła!

MANIEWICZOWA. We wszystkim egzaltacya!

ŻABUSIA. Nie!... *jak Bożię kocham*, prawdę mówię... (Żabusia–Maniewiczowa, ZapŻab, a. 2, s. 2).

Skłonność Żabusy do przesadnej ekspresji oraz brak większej liczby przykładów użycia frazemu w powyższym wariantcie i kontekście domagają się pogłębionych badań, uwzględniających większą liczbę dialogów między kobietami. Na podstawie zebranych danych można zauważyć częstsze użycie jednostki w celach ekspresywnych przez mężczyzn.

2.3. Najczęstszym kontekstem, który towarzyszy konstrukcji w dialogach, jest chęć podtrzymania lub nawiązania kontaktu z odbiorcą, co sprowadza się do fatycznej funkcji języka. W zebranych materiale analizowana jednostka pojawia się wyłącznie w wariantach *jak Boga kocham* i *jak cię kocham*, niemal zawsze w wypowiedziach mężczyzn (pięciokrotnie w dialogach z kobietami i dwukrotnie z innymi mężczyznami). Dzieje się to zwłaszcza, gdy frazem

- rozpoczyna całą wypowiedź lub zdanie w jej obrębie: *A jak Boga kocham! No, widzicie państwo, ona się śmieje!* (Burczyński–Helena, BalGru, a. 2, s. 2), *Jak Boga kocham prawda!* (Bartnicki–Żabusia, ZapŻab, a. 3, s. 2), *Jak cię kocham, tak ona tylko* [lubi kotlety – A.R.] *siekane, przecież pamiętam dobrze* (Onufry–Dorota, BalGru, a. 1, s. 1)

bądź

- kończy je: *Jeszcze jakem był u nas w kraju, to się jedna dziewczyna tak strasznie zakochała we mnie. A potem jakem odjechał, wiesz co zrobiła? zgadnij... Wzięła się i otrula... Jak Boga kocham* (Franek–Władka, PerzAsz, a. 2, s. 8), *Ignas (zbaraniał): Jak Boga kocham, teraz już sam nic nie wiem. (pociąga papierosa) Szport mi gotów zgasnąć, (pali) tak mi mama w głowie zawróciła...* (Ignas–Laura, KisiKar, s. 1.7), *Zaczerwieniła się, jak Boga kocham!* (Łoński–Kręcki, PerzAsz, a. 1, s. 5), *Ale panie, ta jak Boga, kocham...* (Kajcio–Hipolit, DobKaj, s. 9), zob. także: Gwazdałski–Alfred, NarzPoz, a. 3, s. 16.

Tylko jeden przykład wskazuje na użycie połączenia w celach fatycznych w wymianie zdań między kobietami: [...] *Co tydzień biedaczysko wyuczy się kilkunastu wierszy i kilku frazesów i dopiero obdziela nas niemi po okruszynie. A jego przytem postawa, głos, deklamacja! Jak cię kocham, on rozweseliłby mi tu horyzont, gdybym i tak nie była, jak powiadacie, zanadto wesołą* (Leonia–Marya, LubPog, a. 2, s. 2).

Podobnie wygląda to w odniesieniu do dialogów między kobietą a mężczyzną: *Jak cię kocham; przez te trzy lata, odkądemy się pobrali, żebyś ty choć raz sprawił mi jaką niespodziankę, postarał się o jakąkolwiek sensacją!...* (Janina–Józef, GawGuz, s. 1). Warto przy tym zauważyć, że oprócz podtrzymania kontaktu, frazem został wykorzystany, by uwypuklić następującą po nim wypowiedź.

Na podstawie przytoczonych przykładów można zatem zauważyć, że używanie konstrukcji w funkcji fatycznej bliższe jest mężczyznom (8), zwłaszcza rozmawiającym z kobietami (5). Z kolei wariantem o najwyższej frekwencji jest w tym przypadku forma bazowa (*jak Boga kocham*).

2.4. Nietypowy kontekst używania frazeologizmu ujawnia się w wypowiedziach o podłożu impresywnym, a zatem zorientowanych na skłonienie odbiorcy do wykonania określonych czynności. W badanym materiale okoliczności te są powiązane z wariantem kanonicznym: *Panie Łoński, jak Boga kocham, jeżeli pan pojechawszy do Paryża nie zacznie się uczyć rzeźby, to będę miał pana za skończonego filistra.*

Pan masz talent... a przedewszystkiem [sic! – A.R] praca, praca (Romowski–Łoński, PerzAsz, a. 2, s. 9), oraz jego modyfikacją z komponentem *Bozia*:

PIERWSZY GOŚĆ. Ja tu ze skargą – te panie kelnerki, to tylko szast prast – a usługi żadnej

[...]

KLOCIA (pomiędzy grupą gości przy drzwiach). Może podać szampana!

GOŚCIE. Nie! Nie!

KLOCIA. Micret-žen... po 3 ruble... *jak Bozię Kocham* panowie się nie zrujniają (Klocia–Goście, ZapTam, a. 1, s. 8).

Wspólna dla obu przykładów jest płęć odbiorcy – wypowiedzi skierowane są do mężczyzn, jednak jednostkowe poświadczenia uniemożliwiają sformułowanie szerszych wniosków na temat zależności między płęcią a kontekstem użycia konstrukcji. Niemniej warte uwagi pozostaje sięganie do spektrum emocji, co widać zwłaszcza na przykładzie dialogu między Romowskim a Łońskim (PerzAsz, a. 2, s. 9). Skuteczność tego zabiegu ułatwiają odwołania do sfery wierzeń (*Bóg, Bozia*), które, jako elementy silnie zakorzenione w polskiej kulturze, postrzegano w charakterze elementarnych wartości w życiu człowieka.

2.5. Na segmentację toku wypowiedzi w znacznym stopniu wpływają wtrącenia, uzupełniające lub, z jakichś powodów (np. konieczności pauzy), przerywające narrację. W toku analizy zauważono przykłady używania formuły w funkcji parentezy. Do takiego sposobu użycia uciekają się niemal wyłącznie mężczyźni (11), zwłaszcza w rozmowach we własnym gronie: [...] *Prawdęś mówił Leonie, święte twoje słowa. To lis! o! lis! – Jak Boga Kocham, tyś się na nim poznał...* (Walenty–Leon, BalPol, a. 2, s. 9), *Ale nie, jak cię Kocham... mówiliśmy najprzyczwoiciej...* (Seweryn–Antoni, BliPan, a. 1, s. 1), *Tetryczeje, jak Boga Kocham, tetryczeje... trzeba zamąż wydać...* (Milewski–Bartnicki, ZapŻab, a. 2, s. 5), *Nie błaznuj... jak cię Kocham, nie błaznuj!...* (Rejent–Genio, BliPan, a. 2, s. 11), *Oh... nie, Alfredku, nie... to stare... jak cię Kocham stare zawsze...* (Choryński–Alfred, NarzPoz, a. 2, s. 7), zob. także: Gwazdalski–Alfred, NarzPoz, a. 3, s. 16. Można to uzasadnić potrzebą powtórzenia i uwypuklenia przez nadawcę danej informacji.

Kobiety są uczestniczkami pięciu dialogów, w których frazem pojawia się w funkcji wtrącenia: *Ma o co, jak Boga Kocham, ma o co pani dobrodziejko* (Radosť–Aniela, ZalWyci, s. 2), *Nie wiedziałem, jak Boga Kocham, nie wiedziałem* (Bartnicki–Franciszka, ZapŻab, a. 1, s. 5), *To niechcący, jak cię Kocham; przepraszam cię, moja Julisiu...* (Ludwik–Julisia, SkaRoz, a. 2, s. 6), *Nie i to oszaleć można... Jak Boga Kocham oszaleć można... z tym zerwali, ta przyjechała... już mi się w głowie mąci...* (Topolski–Helena–Władysław, PerzLek, a. 1, s. 5). Ujawniające się w ostatnim przykładzie wzburzenie nadawcy pokazuje tym samym przenikanie się kontekstów pragmatycznych, czemu sprzyjają zatarcie znaczenia i odtwarzanie frazemu w sytuacjach

nawiązujących do wcześniejszych doświadczeń komunikacyjnych. Tylko jeden przykład poświadcza użycie konstrukcji jako parentezy przez kobietę: *Tylko na dwa miesiące doktorze, jak cię kocham tylko na dwa miesiące* (Aniela–Radost, ZałWyci, s. 2).

W materiale korpusowym zaobserwowano kilka szczególnych przypadków wykorzystania frazeologizmu w funkcji wtrącenia, którego częstotliwość użycia w połączeniu z jednostkowością źródeł i nadawców wypowiedzi może wskazywać na obecność przerywników leksykalnych¹¹. Dotyczy to wariantu *jak babcię kocham* pojawiającego się w kwestiach tytułowej Żabusii z dramatu Gabrieli Zapolskiej. Bohaterka wplata go do swojej wypowiedzi w celu napomnienia dziecka: [...] *Jadzia!... bo jak babcię kocham dam po łapie, jak będziesz psuła mamusi zabawki...* (Żabusia–Jadzia, ZapŻab, a. 2, s. 1) lub potwierdzenia swoich słów:

MANIEWICZOWA. Pójdę jutro kupić sobie wiosenny kapelus.

ŻABUSIA. Ja także...

MANIEWICZOWA. A... tak?

ŻABUSIA. *Jak Babcię kocham* (Żabusia–Maniewiczowa, ZapŻab, a. 2, s. 3),

a przede wszystkim w chwilach podekscytowania: *Wychodzą z bramy!... jak babcię kocham, wychodzą!* (Żabusia–Marya, ZapŻab, a. 2, s. 9), [...] *No i cóż biedny Raku? nie poszedłeś na gazety? Czekaj, ja ci coś za to przyniosłam. Ukradłam dla ciebie „Figaro”... jak babcię kocham, ściągnęłam z kija i wpakowałam w kieszeń. Nikt nie widział. Masz, czytaj* (Żabusia–Bartnicki–Milewska, ZapŻab, a. 2, s. 1). W związku ze zintensyfikowaną ekspresją werbalną postaci uzasadnione wydaje się traktowanie wariantu (w tym kontekście) jako przykładu maniery językowej. W podobnej funkcji występować może bazowa postać frazemu (tj. *jak Boga kocham*) w wypowiedziach Kajcia (por. Kajcio–Ksawera–Hipolit, DobKaj, s. 9, s. 13), choć nie jest to tak oczywiste, jak we wcześniejszym przypadku, co wynika z jego niższej frekwencji.

Konkluzje

Przegląd i analiza danych korpusowych pozwoliły zaobserwować zbliżoną liczbę użycy połączenia *jak Boga kocham* oraz jego wariantów przez mężczyzn (28) i kobiety (19). Postać kanoniczną preferują mężczyźni (22/23 użycia); co więcej, w ich wypowiedziach pojawia się ona prawie czterokrotnie częściej niż forma wariantywna *jak cię kocham* (6). Kontekst dialogów wskazuje, że formuła jest wykorzystywana głównie w celu urozmaicenia, indywidualizacji bądź segmentacji toku wypowiedzi (por. Stępień 2013: 200), podtrzymania kontaktu, a także podkreślenia znaczenia

11 Szczegółowe rozważania na temat przerywników leksykalnych w badaniach socjopragmatycznych, w tym przerywnika *jak Boga kocham* i jego wariantów, zob. Pastuch et al. (w druku).

(istotności) własnych słów. Przejawy ekspresywności towarzyszące analizowanej konstrukcji pojawiają się niemal wyłącznie w rozmowach, w których uczestniczą kobiety. W przypadku mężczyzn są one ograniczone; nacechowanie emocjonalne wypowiedzi jest raczej efektem użycia jednostki niż intencjonalnego wykorzystania jej w celu ekspresji stanu wewnętrznego postaci. Niemniej w tym kontekście jest ona częściej wykorzystywana przez mężczyzn. Zaobserwowano także, że kobiety znacznie częściej używają alternatywnych wariantów frazeologizmu – forma kanoniczna została użyta tylko raz (por. Mańkowska–Scholzówna–Sançouci, NeuCyr, s. 1.2). W ich wypowiedziach dominuje funkcja ekspresywna – wykorzystują poszczególne postaci wariantywne głównie po to, by zwerbalizować swój stan emocjonalny (w przypadku tej funkcji płęć rozmówców nie odgrywa znaczącej roli). Jednak w rozmowach z mężczyznami używają frazemu przede wszystkim w celu podniesienia poziomu wiarygodności własnej wypowiedzi, co może odwzorowywać dominujący w społeczeństwie patriarchalny układ sił. Jego mechanizmy wymuszały na kobietach konieczność udowadniania merytoryczności sądów w obawie o każdorazową możliwość ich zakwestionowania (por. Bednarek 2019).

Na koniec warto spojrzeć na analizowane warianty z perspektywy wymiany komponentów. Odnosi się to do rzeczownika *Bóg*, który zastępowany jest przez formę spieszoną *Bozia*, eufemizm *babcia* i zaimek osobowy *cię*. Zabieg ten, jak sygnalizowano, najprawdopodobniej wynika z tabuizacji języka (por. 2.1.). Z kolei wyższa frekwencja form wariantywnych z komponentami *Bozia* i *babcia* w wypowiedziach kobiet może wiązać się z dominującą w nich funkcją ekspresywną. Zagadnienie to, podobnie jak sposób funkcjonowania wariantu *jak babcię kocham* w dawnych potocznych dialogach konstruowanych, wymaga jednak pogłębionych badań bazujących na obszerniejszym materiale językowym. Otwiera się tym samym nowe pole naukowe, którego eksploracja przyczyni się do wypracowania pełniejszej wiedzy o socjopragmatycznym kontekście użycia frazeologizmów w zapisach naśladujących dawną polszczyznę mówioną.

Źródła

- BALGRU: M. Bałucki, *Grube ryby*, Warszawa 1900.
 BALPOL: M. Bałucki, *Polowanie na męża*, Lwów 1869.
 BLIMAR: J. Bliziński, *Marcowy kawaler*, Lwów 1879.
 BLIPAN: J. Bliziński, *Pan Damazy*, Złoczów [ca 1925].
 DOBKAJ: S. Dobrzański, *Kajcio*, [w:] idem, *Komedye*, Lwów 1886.
 GAWGUZ: M. Gawalewicz, *Guzik*, [w:] idem, *Komedye jednoaktowe i monologi. Serya druga*, Warszawa 1890.
 KISIKAR: J.A. Kisielewski, *Karykatury*, Lwów 1903.
 LUBPOG: E. Lubowski, *Pogodzeni z losem*, Warszawa 1878.
 NARZPOZ: J. Narzowski, *Pożytywni*, Warszawa 1875.

- NEUCYR: A. Neuwert-Nowaczyński, *Cyrce Mańkowska*, [w:] idem, *Siedm dramatów*, Lwów 1903.
- PERZASZ: W. Perzyński, *Aszantka*, Lwów 1907.
- PERZLEK: W. Perzyński, *Lekkomysłna siostra*, Lwów 1907.
- SKAROZ: F. Skarbek, *Roztrzepany*, [w:] idem, *Teatr Fryderyka hr. Skarbka*, t. 2, Warszawa 1847.
- ZALWYCI: K. Zalewski, *Wycieczka za granicę*, Warszawa 1872.
- ZAPMOR: G. Zapolska, *Moralność pani Dulskiej*, Warszawa 1907.
- ZAPTAM: G. Zapolska, *Tamten*, Kraków 1899.
- ZAPŻAB: G. Zapolska, *Żabusia*, [w:] eadem, *Teatr Gabryeli Zapolskiej*, t. 5, Warszawa 1903.

Literatura

- ANGLEMARK L., 2018, Heav'n bess you, my Dear. *Using the ESDD Corpus to Investigate Address Terms in Historical Drama Dialogue*, „Journal of Historical Pragmatics” nr 2, s. 186–204, <https://doi.org/10.1075/jhp.00018.ang>.
- BEDNAREK J., 2019, *Mimetyzm, parler-femme i mówienie prawdy. Kobiecte wypowiedzi konfesyjne w perspektywie myśli Luce Irigaray*, „Śląskie Studia Polonistyczne” nr 1 (13), s. 101–112, <https://doi.org/10.31261/SSP.2019.13.08>.
- CHLEBDA W., 1993, *Frazematyka*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX w.*, t. 2: *Współczesny język polski*, Wrocław, s. 327–334.
- COSTA R., RAMOS M., ALMEIDA B., BATISTA-CAMPOS M.I., 2021, *The Role of Linguistics in the Age of Digital Humanities*, „Linha D'Água: São Paulo” nr 2, s. 1–8, <https://doi.org/10.11606/issn.2236-4242.v34i2p1-8>.
- CULPEPER J., KYTÖ M., 1997, *Towards a Corpus of Dialogues, 1550–1750*, [w:] H. Ramisch, K. Wynne (red.), *Language in Time and Space. Studies in Honour of Wolfgang Viereck on the Occasion of His 60th Birthday*, „Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik” Heft 97, Stuttgart, s. 60–73.
- DUDA B., LISZYK K., MITRENGA B., 2020, *Od redakcji*, „Forum Lingwistyczne” nr 7, s. 11–13, <https://doi.org/10.31261/FL.2020.07.01>.
- GONDEK A., SZCZEK J., 2009, *Blau wie ein Veilchen – eufemistyczne związki frazeologiczne w języku niemieckim opisujące picie alkoholu*, „Język a Kultura” t. 21: *Tabu w języku i kulturze*, s. 195–208.
- GRUSZCZYŃSKI W., 2020, *Korpusy językowe narzędziem pracy historyka języka*, [w:] A. Hącia, K. Kłosińska, P. Zbróg (red.), *Polszczyzna w dobie cyfryzacji*, Warszawa, s. 255–265.
- ISJP: M. Bańko (red.), *Inny słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 2000.
- JESPERSEN O., 1924, *The Philosophy of Grammar*, London.
- JENSEN K.E., 2014, *Linguistics and the Digital Humanities. Computational Corpus Linguistics*, „MedieKultur: Journal of media and communication research” nr 57, s. 115–134, <https://doi.org/10.7146/mediekultur.v30i57.15968>.
- KARWATOWSKA M., SZPYRA-KOZŁOWSKA J., 2010, *Lingwistyka płci. Ona i on w języku*, Lublin.
- KOSEK I., 2011, *Wariantywność zwrotów frazeologicznych a granice jednostki leksykalnej*, [w:] P. Fliciński (red.), *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Wariantywność we frazeologii*, Poznań, s. 9–22.

- KOSEK I., ZAWILSKA K., 2012, *Osobliwości leksykalne w składzie związków frazeologicznych (na wybranych przykładach)*, „Język Polski” XCII, s. 260–268, <https://doi.org/10.31286/JP.92.4.3>.
- KRAWCZYK-TYRPA A., 1996, *Tabu i eufemizmy we frazeologii*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” t. 1, s. 81–92.
- KRAWCZYK-TYRPA A., 1997, *Wołanie do Boga (polskie formuły ludowe)*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” t. 2, s. 247–262.
- KRZYŻANOWSKA A., 1996, *Eufemistyczne wyrażanie śmierci w języku polskim i francuskim*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” t. 1, s. 93–98.
- LORD A.B., 2003, *O formule*, przeł. W. Krajka, [w:] G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima (red.), *Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów*, Warszawa, s. 203–209.
- MARCINČUK M., KOÇOŃ J., BRODA B., 2012, *Inforex – a Web-Based Tool for Text Corpus Management and Semantic Annotation*, [w:] N. Calzolari, K. Choukri, T. Declerck, M.U. Doğan, B. Maegaard, J. Mariani, A. Moreno, J. Odijk, S. Piperidis (red.), *Proceedings of the Eighth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC-2012)*, Istanbul, s. 224–230.
- MĘDELSKA J., MARSZAŁEK M., 2020, *Jak z gęsia woda. Północnokresowe porównania frazeologiczne w opisie sformalizowanym*, „Slavia Orientalis” LXIX, z. 4, s. 913–931, <https://doi.org/10.24425/slo.2020.135785>.
- MITRENGA B., PASTUCH M., WĄSIŃSKA K., 2021, *Możliwości i ograniczenia historycznych badań pragmatycznych*, [w:] M. Mączyński, E. Horyń, E. Zmuda (red.), *W kręgu dawnej polszczyzny*, t. 7, Kraków, s. 163–181.
- NOWAKOWSKA A., 2011, *Wariantywność porównań frazeologicznych*, [w:] P. Fliciński (red.), *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Wariantywność we frazeologii*, Poznań, s. 23–32.
- PASTUCH M., DUDA B., LISZYK K., MITRENGA B., PRZYKLENK J., SUJKOWSKA-SOBISZ K., 2018, *Digital Humanities in Poland from the Perspective of the Historical Linguist of the Polish Language: Achievements, Needs, Demands*, „Digital Scholarship in the Humanities” nr 4, s. 857–873, <https://doi.org/10.1093/llc/fqy008>.
- PASTUCH M., MITRENGA B., WĄSIŃSKA K., *Przerywnik leksykalny w historycznojęzykowych badaniach socjopragmatycznych (na materiale Korpusu dawnych polskich tekstów dramatycznych (1772–1939))* (w druku).
- PIELA A., 2003, *W poszukiwaniu inwariantów związków frazeologicznych*, [w:] J. Opoka, A. Oskiera (red.), *Język – literatura – dydaktyka*, t. 1, Łódź, s. 99–107.
- PIELA A., 2006, *Wariancja i synonimia we frazeologii historycznej*, [w:] E. Koniusz, S. Cygan (red.), *Staropolszczyzna piękna i interesująca*, t. 2, Kielce, s. 48–56.
- PIELA A., 2009, *Zmiany znaczeniowe związków frazeologicznych*, „LingVaria” nr 1 (7), s. 91–99.
- PIELA A., 2013, *Nieuświadomiane archaizmy w polskich związkach frazeologicznych*, „LingVaria” nr 1 (15), s. 59–71, <https://doi.org/10.12797/LV.o8.2013.15.05>.
- PIELA A., 2016, *Pozorna tożsamość. Polskie tradycjonalizmy z semantycznym archaizmem*, Katowice.
- PIELA A., 2018a, *Słownik frazeologizmów z archaizmami. Pamiątki przeszłości*, Warszawa.
- PIELA A., 2018b, *O frazeologii w słownikach historycznych języka polskiego z XIX i początku XX w.*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” nr 65, s. 137–153.

- PRZYMUSZAŁA L., 2018, *O potrzebie badań nad frazeologią historyczną*, [w:] M. Pastuch, M. Siuciak (red.), *Historia języka w XXI wieku. Stan i perspektywy*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, nr 3670, Katowice, s. 299–311.
- PSWP: H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. VI, Poznań 1995.
- PYCIA P., 2011, *Płeć a język. Na materiale współczesnego języka polskiego i chorwackiego*, Katowice.
- RADOMSKI A., BOMBA R. (red.), 2013, *Zwrot cyfrowy w humanistyce*, Lublin.
- RAK M., 2016, *Wartościowanie w animalistycznej frazematyce gwar polskiego Podatrza*, [w:] M. Rak, K. Sikora (red.), *Słowińska frazeologia gwarowa*, „Biblioteka LingVariów”, t. 23, Kraków, s. 89–108, <https://doi.org/10.12797/9788376387390>.
- RAK M., 2021, *Frazematyka gwarowa świadectwem zmian społeczno-kulturowych. Trzy modele ludowego obrazu świata (na wybranych przykładach)*, [w:] E. Horyń, E. Młynarczyk (red.), *Językowe świadectwo przemian społecznych i kulturowych*, Kraków, s. 307–317.
- REJTER A., 2013, *Płeć – język – kultura*, Katowice.
- REMBISZEWSKA D.K., SIKORA K., 2016, *O nowy sposób definiowania gwarowych frazeologizmów i przysłów*, [w:] J. Klimek-Grądzka, M. Nowak (red.), *Dawne z nowym łącząc... In memoriam Mariani Kucala*, Lublin, s. 377–385.
- SF: S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. I, Warszawa 1967.
- SIKORA K., 2004, *Dokąd zajechał Zabłocki na mydle?*, [w:] H. Kurek, J. Labocha (red.), *Studia linguistica Danutae Wesołowska oblata*, Kraków, s. 251–262.
- SIKORA K., 2011, *Winszowanie i dobre słowo w gwarze*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” t. 6, s. 171–189.
- SJPD: W. Doroszewski W., *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, Warszawa 1958–1969, [on-line:] <https://doroszewski.pwn.pl/>.
- SL: S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1807–1808.
- SOKOLOVA I., STRAMA M., 2015, *Peculiarities of Euphemisms Using in Teaching Modern Polish Language*, „Habaršysy Vestnik” nr 1, s. 85–91, <https://doi.org/UDC:372.881.161.1>.
- STĘPIEŃ J., 2013, *Przerywania i urywania jako zakłócenia płynności wypowiedzi mówionej*, „Słowo. Studia Językoznawcze” nr 4, s. 200–215.
- SW: J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiedzki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1900.
- SWIL: A. Zdanowicz, M. Bohusz Szyszko, J. Filipowicz, W. Tomaszewicz, F. Czepieliński, W. Korotyński, B. Trentowski (red.), *Słownik języka polskiego*, Wilno 1861, [on-line:] <https://eswil.ijp.pan.pl/index.php>.
- TANNEN D., 1994, *Ty nic nie rozumiesz! Kobieta i mężczyzna w rozmowie*, przeł. A. Sylwanowicz, Poznań.
- TANNEN D., 1996, *Gender and Discourse*, New York – Oxford.
- TYRPA A., 2019, *Wariantywność frazematyki w gwarach polskich*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” t. 14, s. 246–257, <https://doi.org/10.24917/20831765.14.20>.
- TYRPA A., 2022, *Chleb w świetle polskiej frazematyki gwarowej*, „Prace Filologiczne” t. 77, s. 435–450, <https://doi.org/10.32798/pf.1040>.
- TYRPA A., RAK M., 2015, *Założenia słownikowego opisu frazematyki gwarowej*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” t. 10, s. 7–21.
- USJP: S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa 2003.

Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania, praca zbiorowa, red. P. Żmigrodzki, M. Bańko, B. Batko-Tokarz, J. Bobrowski, A. Czelakowska, M. Grochowski, R. Przybylska, J. Waniakowa, K. Węgrzynek, Kraków 2018.

WSJP PAN: P. Żmigrodzki (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, [on-line:] <https://wsjp.pl/> (dostęp: 15 V 2023).

WYSOCZAŃSKI W., 2015, *Integralność we współczesnych badaniach frazeologicznych*, [w:] J. Szerszunowicz, B. Nowowiejski, P. Ishida, K. Yagi (red.), *Linguo-Cultural Research on Phraseology*, t. 3, Białystok, s. 37–63.

How do Phraseologisms Function in Different Variants and Contexts?

The Functional Analysis of Historica-Linguistic Material Based on the Unit: *jak Boga kocham*

Abstract

The paper presents a functional approach to phraseology from former colloquial Polish speech based on the lexicalized unit *jak Boga kocham* and its selected variant forms. The author used the elements of the socio-pragmatic method (assuming parallel analysis of the material at the sociological and pragmatic levels) to research the use of these lexicalized constructions. The bases of the material were constructed dialogues from the *Korpus dawnych polskich tekstów dramatycznych (1772–1939)*. During the analysis, it was observed in which way the phraseological unit might realize itself in various variants and contexts. Furthermore, attention was paid to the ‘from sender to the receiver’s perspective, applying the assumptions of Wojciech Chlebda’s phrasematic conception to historical linguistics. This approach gave an opportunity to observe in which variants and socio-pragmatic contexts idioms are most often invoked in the statements of representatives of both sexes. The obtained results were interpreted on the basis of selected non-linguistic factors, primarily historical and cultural ones.